

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMA

2023-11-14 Nr. NV-2784

ĮSTATYMO PROJEKTAS Nr.: TAP- 23-1614 TAIS-23-15551(2)		DĖL ŠALPOS PENSIJŲ ĮSTATYMO NR. I-675 PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO		
		Rengėjas	Svarstyta	Siūloma
Įtraukta į artimiausią Seimo sesiją	<i>Pasirenkama</i> ☐ Taip ☒ Ne	<i>Socialinės apsaugos ir darbo ministerija</i>	<i>Pasirenkama</i> ☐ TAP ☐ LRV pasitarimas ☐ LRV posėdis ☒ Nesvarstyta	<i>Pasirenkama</i> ☒ Svarstyti TAP ☐ Svarstyti LRV pasitarime ☐ Svarstyti LRV posėdyje ☐ Gražinti tobulinti
Įgyvendina Vyriausybės programą	<i>Pasirenkama</i> ☐ Taip ☒ Ne			

SPRENDŽIAMA PROBLEMA

Įstatymo projektas teikiamas (**siūloma prašyti Seimo svarstyti jį skubos tvarka**), siekiant:

- **užtikrinti sklandų negalios reformos įgyvendinimą bei šalpos pensijų skyrimą ir mokėjimą** teisę jas gauti turintiems asmenims, suderinant teisinį reguliavimą su nuo 2024 m. sausio 1 d. įsigaliosiančiu Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymu (bus nustatomas ir darbingo amžiaus asmenų, ir asmenų, sukakusių senatvės pensijos amžių dalyvumo lygis, pasikeis vartojamos sąvokos ir kt.).
- **panaikinti diskriminacines šalpos pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygas bei nepagrįstą šalpos negalios pensijų dydžių diferenciaciją:**
 - šiuo metu, jeigu šalpos pensija paskirta asmeniui, neįgalioju pripažintam iki 24 metų (atskiris atvejais – iki 26 metų), ji mokama nepaisant to, kad asmuo dirba (apie 10 proc. tokių šalpos pensijų gavėjų) ir yra privalomai draudžiamas valstybiniu pensijų socialiniu draudimu, o jeigu gavėjas neįgalu pripažintas vėlesniame amžiuje, jam dirbant, šalpos pensija nemokama.
 - šalpos neįgalumo pensija asmeniui, kuris neįgalioju pripažintas po 24 metų sukakties dienos (atskiris atvejais – po 26 metų), skiriama tik tuo atveju, jeigu jis yra netekęs 60 proc. ir daugiau darbingumo. Tai reiškia, kad 45-55 proc. darbingumo netekę asmenys negauna jokios pensinės išmokos, jeigu neįgyja teisės gauti socialinio draudimo netekto darbingumo pensijos;
 - šalpos neįgalumo pensijų dydžių nustatymo mechanizmas nėra sisteminis: šalpos neįgalumo pensijų dydžiai neįgaliais iki 24 metų sukakties dienos (atskiris atvejais – iki 26 metų) pripažintiems asmenims yra suskirstyti kas 5 darbingumo lygio proc., o asmenims, neįgaliais pripažintiems vėliau, nepaisant nustatyto darbingumo lygio, buvo mokama 1 šalpos pensijų bazės (šiuo metu - 184 eur) dydžio pensija. Nors nuo šių metų liepos 1 d. įsigaliojus Šalpos pensijų įstatymo Nr. I-675 8 straipsnio pakeitimo įstatymui Nr. XIV-1957, buvo padidinti šalpos neįgalumo pensijų dydžiai sunkiausiai negalią turintiems (75-100 proc. darbingumo netekusiems) asmenims, tačiau šalpos pensijų dydžių nustatymo logika iš esmės nepakito, didelė šalpos neįgalumo pensijų dydžių diferenciacija išliko.
- **atlikti tikslinamojo pobūdžio pakeitimus, įvertinus praktikoje kilusias Įstatymo įgyvendinimo problemas.**

Siekiamos spręsti problemos iš esmės laikytinos aktualiomis, siūlomi pakeitimai turėtų įtakos ženkliam asmenų skaičiui (didesnio dydžio šalpos negalios pensijas gautų apie 13 tūkst. asmenų, šalpos pensijas gautų papildomai apie 5 tūkst. asmenų).

Sodros duomenimis šalpos išmokas 2023 m. III ketv. gavo 61 900 asmenų, iš jų: šalpos neįgalumo pensijas – 44 874 asmenys, šalpos senatvės pensijas – 11 187 asmenys, šalpos našlaičių pensijas – 4 214 asmenų, šalpos kompensacijas – 1 613 asmenų, socialines pensijas – 12 asmenų. Vidutinė šalpos išmoka - 248,51 eurų. Per 2023 m. I pusmetį šalpos išmokoms mokėti panaudota apie 92 mln. eurų, visiems metams iš viso reikės daugiau nei 180 mln. eurų. Siūlytina papildyti pateiktus duomenis, nurodant, kiek šiuo metu yra šalpos neįgalumo pensijas gaunančių asmenų, kurie tapo neįgaliais po 24 metų.

PROBLEMOS SPRENDIMO PRIEMONĖS**Siūlomos priemonės:**

- **suderinti sąvokas** su nuo 2024 m. sausio 1 d. Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatyme įsigaliosiančiomis naujomis sąvokomis („asmuo su negalia“, „dalyvumo lygis“, „netekto dalyvumo procentai“, „individualusis pagalbos poreikis“ ir kt.), taip pat **įteisinti naują** šalpos neįgalumo pensijos pavadinimą – **šalpos negalios pensija**, kartu nustatant teisę šią pensiją, šalpos našlaičių pensiją arba šalpos kompensaciją gauti

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMA

- asmenims, kuriems bus nustatytas atitinkamas dalyvumo lygis.
- sudaryti galimybę (atsisakant tai ribojančios nuostatos) asmenims, neįgaliais pripažintiems po 24 metų sukakties dienos, **gauti šalpos neįgalumo pensiją bei šalpos senatvės pensiją senatvės pensijos amžių sukakusiems asmenims, jeigu šie asmenys dirba ir yra draudžiami valstybinių pensijų socialiniu draudimu.**
 - **praplėsti šalpos negalios pensijos gavėjų ratą:** teisę gauti šalpos negalios pensiją nustatyti ir tiems asmenims, kurie asmenimis su negalia pripažinti po 24 metų sukakties dienos (atskirais atvejais – po 26 metų), ir yra netekę 45-55 proc. ar daugiau dalyvumo (iki 2023 m. gruodžio 31 d. – darbingumo), taip pat 45-55 proc. dalyvumo (iki 2023 m. gruodžio 31 d. – darbingumo) netekusiems tėvams (įtėviams), globėjams ar rūpintojams, kurie ne mažiau kaip 15 metų slaugė namuose neįgalius asmenis, bei motinoms, išauginusioms penkis ar daugiau vaikų.
 - **visiems gavėjams šalpos negalios pensijų dydžius siūloma suskirstyti kas 5 netekto dalyvumo procentus,** taip nustatant vienodą šalpos negalios pensijų dydžių nustatymo logiką, neatsižvelgiant į tai, kokiame amžiuje asmuo buvo pripažintas asmeniu su negalia.
 - **patikslinti koeficientus, kurie taikomi apskaičiuojant šalpos negalios pensijų dydžius:** šalpos pensija asmenims, neįgaliais pripažintiems iki 24 metų (atskirais atvejais – iki 26 metų), netekusiems 45-60 proc. dalyvumo – **didės nuo 25 iki 74 eurų** (priklausomai nuo nustatyto dalyvumo lygio); asmenims, neįgaliais pripažintiems po 24 metų (atskirais atvejais – po 26 metų), netekusiems 60 proc. ir daugiau dalyvumo **didės nuo 15 iki 90 eurų** (priklausomai nuo nustatyto dalyvumo lygio); 60 proc. ir daugiau dalyvumo netekusiems tėvams (įtėviams), globėjams ar rūpintojams, kurie ne mažiau kaip 15 metų slaugė namuose neįgalius asmenis, bei motinoms, išauginusioms penkis ar daugiau vaikų – **nuo 49 iki 110 eurų.**
 - **suvienodinti visų socialinės paramos išmokų bazinių dydžių atskaitos tašką,** nustatant, kad ir pensijos priemoka apskaičiuojama, atsižvelgiant į praėjusiais metais galiojusį MVPD (analogiškai kaip bazinė socialinė išmoka, valstybės remiamos pajamos, šalpos pensijų bazė, tikslinių kompensacijų bazė).
 - **panaikinti teisę gauti šalpos našlaičių pensiją, kai mirusiojo vaikai įvaikinami** (suvienodinama su socialinio draudimo našlaičių pensijų mokėjimu).
 - nustatyti, kad **šalpos negalios arba šalpos senatvės pensijos skiriamos tėvams (įtėviams), išauginusiems penkis ar daugiau vaikų (šiuo metu - tik motinai).** Ši pensija būtų mokama tik vienam asmeniui (taip pat kaip dabar nustatyta mokėjimo tvarka neįgalius asmenis 15 metų slaugiusiems asmenims).
 - **įstatyme (šiuo metu ministro įsakyme) nustatyti šalpos išmokų mokėjimo sustabdymo ir atnaujinimo tvarką** tuo atveju, kai Gyventojų registre panaikinami asmens, kuriam paskirta šalpos išmoka, gyvenamosios vietos deklaravimo Lietuvos Respublikoje duomenys, o vėliau deklaravimas atnaujinamas.
 - **pensijas skirti ir mokėti ne daugiau kaip už 12 mėnesių** nuo kreipimosi gauti pensiją dienos (vietoj dabar nustatytų 6 mėnesių), tokį patį terminą taikyti ir skiriant šalpos išmokas už praėjusį laiką.
 - nustatyti, kad asmenims, turintiems teisę į socialinio draudimo pensiją ar pensijų išmoką, kuri yra mažesnė už šalpos negalios pensiją, šalpos senatvės pensiją, šalpos našlaičių pensiją arba šalpos kompensaciją, **mokamas atitinkamos šalpos išmokos ir pensijos ar pensijų išmokos skirtumas.**
 - **nustatyti, kad teisę gauti šalpos išmoką turi Lietuvos Respublikos piliečių šeimos nariai,** kuriems išduoti dokumentai, patvirtinantys ar suteikiantys teisę gyventi Lietuvos Respublikoje **ir atlikti kitus tikslinamojo pobūdžio pakeitimus** (pvz. atsisakyti nebeaktualių nuostatų), siekiant Įstatyme nustatyto teisinio reguliavimo aiškumo ir nuoseklumo.

Atkreiptinas dėmesys, kad viena iš problemų, kurią siekiama spręsti teikiamu Projektu, yra siekis panaikinti diskriminacines šalpos pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygas bei nepagrįstą šalpos pensijų diferenciaciją. Atsižvelgiant į tai, kad Projektu siūloma suvienodinti šalpos neįgalumo pensijų dydžius neįgaliesiems (pripažintiems iki 24 metų) ir daugiavaikiams tėvams arba 15 m. neįgaliosius slaugiusiems asmenims, o pripažintiems neįgaliaisiais po 24 metų šiuos dydžius nustatyti šiek tiek mažesnius, siūlytina tai pagrįsti Projekto lydimosioje medžiagoje. Taip pat pasigendama aiškesnio pagrindimo dėl siūlomų didinti koeficientų pripažintiems neįgaliaisiais iki 24 metų (netekusiems 45-60 proc. dalyvumo).

ĮGYVENDINIMO MECHANIZMAS

Numatomas įgyvendinimo mechanizmas išsamiai aprašytas Projekto lydimosioje medžiagoje (lydraštyje ir aiškinamajame rašte), numatoma, kad Sodra perskaičiuotas išmokas turės pradėti mokėti iki 2024 m. birželio 30 d., išmokant ir susidariusias nuo 2024 m. sausio 1 d. nepriemokas. **Siūlytina patikslinti, ar siūlomiems pakeitimams įgyvendinti reikės tobulinti Sodros informacinę sistemą ir jei taip, nurodyti, ar tam numatytos reikiamos lėšos.** Iš viso 2024 m. priimto įstatymo nuostatomis įgyvendinti reikėtų apie 19 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų šalpos išmokoms mokėti, 2,1 mln. eurų valstybės biudžeto lėšų bendrajai socialinio draudimo pensijos daliai mokėti ir 1,7 mln. eurų iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto (detalesnis pagrindimas pateikiamas lydimosioje medžiagoje), tačiau atsižvelgiant į tai, kad įgyvendinant Įstatymo projekto siūlymą pensijų priemokas apskaičiuoti vertinant praėjusiųjų metų MVPD prognozuojamas 20,5 mln. eurų sutaupymas, **papildomas valstybės biudžeto lėšų poreikis šalpos išmokoms mokėti būtų dengiamas sutaupytais valstybės biudžeto lėšomis pensijų priemokoms mokėti, todėl papildomai valstybės biudžeto lėšų 2024 m. nereikės.** 2025-2026 m. kasmet reikės

TEISĖS AKTO PROJEKTO DALYKINIO VERTINIMO PAŽYMA

apie 20 mln. eurų iš valstybės biudžeto šalpos išmokoms mokėti, apie 2 mln. eurų iš valstybės biudžeto bendrajai socialinio draudimo pensijos daliai mokėti ir apie 2 mln. eurų iš Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto, nevertinant šalpos pensijų bazės ir socialinio draudimo pensijų indeksavimo. Prognozuojama, kad įgyvendinus siūlymus, šalpos gavėjų skaičius išaugs apie 5 000 gavėjų, didesnio dydžio šalpos negalios pensijas gaus apie 13 000 asmenų.

TEISĖS AKTO PROJEKTO DERINIMAS

Įstatymo projektas **buvo derintas skubos tvarka (5 d.d.)**. Vidaus reikalų, Finansų, Užsienio reikalų ministerijos ir Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba pastabų Projektui neturėjo.

Nurodoma, kad **projektas patikslintas** pagal gautas Teisingumo ministerijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos pastabas, o pastabos, į kurias neatsižvelgta, papildomai suderintos darbo tvarka, todėl derinimo pažyma neteikiama. **Pastebėtina, kad prie medžiagos nėra pridėta Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos išvada.**

PAŽYMĄ PARENGĖ

Eglė Neciunskienė

Socialinės politikos grupės vadovė